

معاونت امور دولتی، الا نبودن پول است و تمام اینها را جمع بکنند است و تهیه اعلان از چهل سال تا بحال است، درین باب همزود ندارد عجات باید درسد نه و در هر یک پول بر آمده علاج عاجلی باید اندیشید و قیلا علاجی بهتر و سریعتر از این نمیشود سکه بدون شتاب و اهمال تهیه و تدارک پولی بشود حضار هموما تصدیق اظهارات ایشانرا نمودند .

وزیر داخله - اظهار داشتند در اینکه بدون پول امور اصلاح نخواهد شد شبهه نیست در اینصورت متعلق میوزیم بقرض فرض را باید از خارج کرد یا از داخل من با خدای خود در خانه کلبه عهد کردم که هرگز از خارج فرض نکنم پس باید از داخل فرض شوخ فرض از داخل هم موقوف است با تمام امور بانک وقتی که در فرنگستان بودم عنوان ترتیب بانک ملی در ایران خیلی خوب مردم را متوجه پهنبنا ساخته و این بانک اسباب افتخار ایرانیان گردیده ولی بعد از ورود ایران دیدم در اینجا هیچ خبری نیست حالا خوب است هیچ اصلاحی در این نظام نیست و مردم را متوجه نماید تا عمل بانک انجام پذیرد بعد فرار شد برای سعیت در اصلاحات همه هفته یک روز که روز دو شنبه بوده باشد مجلسی از خدیج اسلامیه و وکلا روزها تشکیل شود و مذاکرات لازم بعمل آید و بهیچوسی واتحاد و اتفاق هیئت منته و معجزه جدا در اصلاحات اقدام شود انشاء الله تعالی .

مذاکرات روز سه شنبه ۲۹ ربیع الثانی دارال شورای ملی

خلاصه مذاکرات روز یکشنبه ۲۷ را آقای سید محمد تقی قرائت کردند .

اسلامی اشخاصی که از برای کمیسیون قوانین تفتیح راجع بحکم انتخاب شده بودند قرائت گردید . **حکام الاسلام** - معلوم است که هر چیزی چنانچه آخر فرمود اول هم دارد و همچنین هر چه اول دارد آخر هم دارد حالا خوب است اولی هم از برای مدت و توقف وکلا دوره و کالت آنها معین شود .

احسن الدوله - مکرر گفتگو شد قرار شد اول حمل اول مدت باشد .

رئیس - خوب است تمام وکلا یک رای شده راری بگذارند بجهت اینکه نمیشود منتظر ورود سام وکلا شد شاید یکی از وکلا ولایات پنج سال دیگر حاضر نشوند .

آقای سید محمد حسن تقی زاده - خوب است هر مطلبی که در اول اظهار میشود اگر صلاح بدانند مطرح شود باید جدا سعی کرد که این مطلب تمام شود رای هم گرفته شود فعلا همین مطلب گمان بنده این است که اول حمل باشد .

رئیس - مذاکره شود و زود ختم گردد (جمعی گفتند که اول حمل خوب است و منافی نیست)

در تعیین اول دوره مذاکرات زیاد بمان آمد بالاخره قرار شد رای گرفته شود فصلی که در نظامنامه راجع بدت دوره و کالت وکلا و اول مدت آن معین شده قرائت گردید و قرار شد این فصل صیقل تغییر داده شود و بجای این که نوشته شده اول مدت موقعی است که تمام وکلا ولایات در مرکز حاضر شوند این قسم منقول شد که اول هر دوره اول جوزا است و رعایت حضور تمام وکلا ولایات نباشد این تغییر داده

شد و این مطلب با اکثریت آراء معین گردید . شروع بقرائت قانون اساسی شد مباحثات زیاد بمیان آمده بعد از قرائت سه ماده مجلس ختم شد . **مذاکرات پنجشنبه غره جمادی الاولی دارال شورای ملی** خلاصه مذاکرات روز ۲۹ شنبه ۲۹ آقامیرزا طاهر قرائت کردند

آقای میرزا محمود - اگر اجازه بفرمائید امروز که پنجشنبه است و باید مطالب متفرقه گفته شود مطلبی است عرض کنم . **رئیس** - چون کار مهمی در پیش است و آن قانون اساسی است باید ادرا قرائت کرد .

آقای شیخ ابراهیم - خوب است در خصوص فرستادن نظامنامه انجمن ها گفتگو شود و بعد قانون اساسی قرائت شود . **رئیس** - در خصوص نظامنامه انجمن ها حاجت بگفتگو نیست دولت بتوسط حکام فرستاده مجلس هم رای نداد که کسی از طرف مجلس برود .

حاجی امام جمعه خوئی - جناب رئیس عجات باید کاری کرد که این انقلابات از ولایات رفع شود فرستادن نظامنامه بدون علم از طرف مجلس نتیجه خوبی نخواهد داشت اشخاصیکه در آن دوره انتخاب شده اند انتخاب آنها مطابق این ترتیبیکه در اینجا نوشته شده نیست اگر چنانچه این نظامنامه برود و انتخاب آنها مطابق این نظامنامه نباشد و بخواهید تغییر بدهید منجر به افتخاش خواهد شد .

آقای میر عماد - اگر بنا بشود تغییر بدهند اسباب انقلاب خواهد شد در این نظامنامه نوشته شده که همه بیشتر از اینجا که حالا انتخاب شده اند خواهد بود این اشخاصیکه از سابق انتخاب شده اند بحال خود باشند مابقی را هم مطابق این نظامنامه انتخاب کنند .

حاج امام جمعه خوئی - صحیح است مجلس نباید مسئول بشود ولی اگر انقلابی ظاهر شد آنوقت چه باید کرد چه ضرر دارد پیش از وقت جلو گیری شود .

وکیل التجار - در باب اختلاف از بابات وکلای سابق چنان بنظر می آید که خیلی کم خواهد شد زیرا که آنها از سابق با اکثریت آراء منتخب شده اند و با کمال درستی مشغول شده اند اما از بابات کم و زیادای همه اهم از اینکه برنده یا نروند اختلاف خواهد شد .

آقای شیخ حسین - هشت ماه است که در اینجا نشسته ایم و مردم میگویند که ماهیج کار نکرده ایم در حقیقت هم همینطور است تا کنون ما گرفتار همین انجمنها بودیم حالا کار را باید تمام کرد که بعد ما باز گرفتار نشویم .

رئیس - این مطلب کوچک نیست در تمام مالک انجمنها بدو تشکیل شده و بعد مجلس ملی تشکیل داده شد ولی در اینجا برعکس شده حالا باید این انجمنها را منظم کرد .

آقای شیخ حسین شهیدی - هر وکیل که از یک جانی معین کرده اند اسلا بنده اطمینان با داشته اند حالا اگر وکیل برود و ترتیب انجمن ها را بدهد بهتر است .

حاج محمد تقی - آنوقتیکه آن اغتشاش در فروپرویز کرد و سایر قزوقین بودید چرا نتوانستید جلو گیری نمائید .

آقای شیخ حسین شهیدی - آنها چند نفر ممدودی بودند جزئی اغتشاش هم ظاهر شد بعد هم اصلاح شد .

حاج امام جمعه - اینکه میگویند بارنتن وکلا از عهد وکلا در اینجا کم میشود ما میبینیم هر روزی سکه مجلس منقذ میشود لا اقل بیست نفر از وکلا حاضر نیستند پس اگر همین عهد بروند بولایات رفق این انقلابرا بنهائند چه ضرر دارد .

رئیس - آنروزرا اکثر گفتند حاجت بر رفتن کسی نیست .

حاج امین الضرب - یک مأموری لازم است برود ولی نه از طرف مجلس بلکه کسی باشد که هم مجلس وهم وزارت داخله وهم وزارت علوم صلاحیت ادرا تصویب کنند این ترتیب ضرر ندارد .

رئیس - اینکه از جانب دولت مأموری برود یا نرود با خود دولت است ولی از طرف مجلس گفته شد کسی لازم نیست برود .

آقای سید حسن تقی زاده - این مسئله را عنوان کرد که از طرف مجلس وکیل برود هیچ نباید طرح کرد زیرا که مخالف تمام قوانین است و بر فرض اکثریت آراء علاوه باز مخالف قانونست ولی معامی از طرف دولت برانتهائی مجلس برود ضرر ندارد .

رئیس - پس باید این مطلب را راجع کرد بدولت که اگر لازم است اشخاصی را معین کرده بفرستند .

حاج امام جمعه - بلی نرفتن از طرف مجلس فائده اش این است که مسئولیت از عهد مجلس ساقط میشود ولی مجلس نباید در این موقع بعد از این همه انقلابات خود را بیطرف قرار دهد باید در فکر برادران دینی خودمان که مبتلا بمصدمات هستند باشیم .

رئیس - پس رای اینست که کاغذی بوزارت داخله نوشته شود که مأموری بفرستند .

حاج سید عبدالحسن شهشانی (۱) - نه بطور مطلق بلکه مجلس هم باین اشخاص اطمینان و اعتمادی داشته باشد .

حاج سید نصر الله - اطمینان را نباید وزارت داخله حاصل نماید اگر نظامنامه قرائت شود معلوم میشود .

آقای میرزا محمود خوانساری - قبل از رفتن نظامنامه در ولایات اختلافی نبود حالا چه ضرر دارد نظامنامه برود هرگاه اختلافی ظاهر شد آنوقت مأمور برود .

آقای سید حسن تقی زاده - باید بدانیم که کار در این دنیا ترتیبی داشته یا آنکه باید ما تمام را در این مجلس مطرح کرده مدتی در آن مباحثه و مذاقه کنیم لابد ترتیبی در میان بوده است مسئولیت را تمام بنا نمیدهند اگر هم قبول کنیم غلط است فقط باید از وزارت داخله خواست الا اینکه وقتیکه او خواست مأمور بفرستند صلاحیت اشخاص

(۱) این اسم باستاد روزنامه مجلس در چند مورد شامشاهی یا شهنشاهی چیده شده است اینک تصحیح میشود

باید بتصویب مجلس باشد قبل از وقت باید تعیین مصارف و مخارج آن از طرف مجلس بشود.

حاج امام جمعه. ترتیبی را که آقای تقی زاده گفتند صحیح است اما چون اهالی این مملکت مثل اهالی سایر ممالک نیستند مجبوریم باره ترتیبات را در میان بگذاریم.

ادیب التجار. مگر این نظامنامه غیر از زبان فارسی نوشته شده در اینصورت حاجت بر رفتن معلم نیست برفوق نظامنامه رفتار خواهند کرد.

لسان الحکما. چنانچه در این جایزه اختلافات هست که بعضی خود را نسبت بمجلس میدهند بعضی بدولت در سایر ولایات هم همینطور است پس بهتر است معلمی از طرف وزارت داخله برود ولی در مجلس هم معرفی شود.

احسن الدوله. این انجمن ها این همه خود کشیها که کردند همه منتظر این نظامنامه هستند اگر حکام باره تحریکات نکنند بعضی رفتن این نظامنامه خود آنها اصلاح میکنند برویم بر سر قرائت متمم قانون اساسی.

آقا سید عبداللّه مجتهد در نهایت اتمام و دقت هر فصلی را دوبار سه بار بیشتر از مدافه و مباحثه کتیب و نوانند شود که باعث اطمینان ملت باشد رئیس. پریشب تا این ماده که باید هیئت از علماء تشکیل شود قرائت شد در اینجا مطلب ناتمام ماند که آیا این هیئت در خارج از مجلس باشد یا داخل در مجلس.

صدیق حضرت. پیش از این هم ماده دیگری ناتمام ماند در خصوص تأمین تهیه خارجه.

رئیس. گویا آن ترجمه غلط باشد

وثوق الدوله. بهتر این است این طور نوشته شود اتباع خارجه از تمام قوانین مملکت بهره مند هستند مگر در جاهائیکه قانون مستثنی کند در این موضوع مذاکرات زیاد بیان آمد قرار شد مجدداً مراجعه شده بعد از تنقیح نوشته شود در خصوص ماده که راجع بود بتشکیل هیئت از علماء تغییراتی که در آن ماده داده شده بود قرائت شد.

آقا سید حسن تقی زاده. حق نظری که از طرف شارع مقدس به ما داده شده بر سبیل عمومیت است علماء کلیه در تطابق احکام جزیه با قواعد کلیه نظارت دارند در این صورت نمی شود این حق عمومی را سلب و منحصر با افراد مخصوص کنیم (در این موضوع مذاکرات زیاد بیان آمد و آقای حاجی میرزا علی آقای تبریزی مباحثات و مناقشات علمی زیاد نمود) (مجلس ختم شد)

مذاکرات روز شنبه ۳ جمادی الاولی دار الشورای ملی

خلاصه مذاکرات روز پنجشنبه غره را آقا سید محمد تقی قرائت کردند.

آقا میرزا محمود خوانساری. اولاً عقیده بنده بر این است که اگر بنا بشود ماهرورزه یکساعت بطور مانده در این جا حاضر شویم و تا دو از شب گذشته یکی دو فصل از قانون اساسی خوانده شود و مباحثات علمی بگذرد گمان دارم که خیلی بطول بیانجامد بهتر این است که قرار شود از طرف صبح چند ساعت و کلاً حاضر شده سریم قانون اساسی را تنقیح نمایند طرف عصر هم از سایر مطالب گفتگو شود نهایتاً چند فقره

مطلب است که بطاظر بنده رسیدن است عرض میکنم جواب بفرمائید.

چند روز قبل در این مجلس گفتگو شد و قرار شد همه هفته یکروز هیئت از وکلا و وزرا مسئول جمع شده کمیسیونی تشکیل داده در اصلاحات نهگیتی صحبت کنند گویا تا کنون وقوع نیافته دیگراین که قرار شد کمیسیونی تشکیل شود از جهت تنقیح و تصحیح دستور العمل حکام چطور شد ؟

رئیس. از فردا تشکیل میشود.

آقا میرزا محمود خوانساری. مطلب

دیگر در خصوص دوست و شصت هزار تومان که بوزارت جنگ داده شد قرار شد صورتی از آن بمجلس بدهند و صورتی هم فرستاده اند ولی بهین حال باقی مانده خوبست اجازه فرمائید قرائت شود که اگر نقلی در آن شده معلوم گردد مطلب دیگر در خصوص کمیانی راه عراق که سابقاً گفتگو شد و قرار شد در این باب اختطاری بوزارت فواید عامه بشود چطور شد.

رئیس. قرارداد از طرف خود شما یاد آوری شود.

آقا میرزا محمود. کویا نوشته شده و جواب هم داده شده که اینکمیانی دارای سند نیست (گفته شد که امتیازنامه در دست دارند ولی دو سه ماه بیشتر بوجه انقضای باقی نمانده)

آقا میرزا محمود. مطلب دیگر در باب

حقوق اجزاء اداره نظریه گویا سی هزار تومان داده شده و آنها مطالبه شصت هزار تومان میکنند گویا خیال دارند مثل سابق رفتار کنند با این وضع حالیه دور از انصاف است ما اگر بغواهم چهار صد پلیس ترتیب بدهیم و هر کدامی رامامی پنج تومان حساب کنیم در سال سی هزار تومان میشود اضافه نمیشود خوب است رتبه بوزارت داخله نوشته شود که اقدامی کنند که دیگر از این اشتباه کاریها نشود.

(شروع بقرائت قانون اساسی شده ماده که راجع بود بنظارت هیئت علماء در قوانین موضوعه مجلس قرائت شد در لزوم اضافه کردن این ماده بر قانون اساسی مذاکرات بیان آمده بالاخره ورقه رأی منتشر با اکثریت آراء فرارشد این ماده بر قانون اساسی اضافه شود.)

نطق آقا میرزا فضلعلی آقا وکیل آذربایجان

در باره الحاق ماده نظارت هیئت از علماء بقانون اساسی

در زمان استبداد می گفتند که فلان حکم شرعی و فلان حکم عرفی مقصود از حکم عرفی حکمی بود که مدعی قرار میداد که در ماد فلان این ترتیب باید رفتار نمود با در خصوص موردی میگفت که من چنین حکم میکنم اکنون که ما مجلس شورای ملی داریم و در این مجلس بنا است که قوانین مبین شود و همه کس بیان قوانین رفتار نمایند احدی با استبداد حکمی نکند ما را حکم عرفی که مقابل و ضد حکم شرعی باشد در مملکت نخواهد بود زیرا که قانون احکام واجب و حرام را تشبیه نخواهد داد و اجابت و معمرات شرعیه بجزو حال خود باقی خواهد بود و قوانین که بتصویب مجلس ممتن خواهد شد عبارت خواهد بود از دو قسم

مطالب اول اموری که شرعا بطور کلیت امر بانها شده و تعیین خصصیتشان منوط بتصویب علماء و

مقتضیات اصدار است مثل عمل نظم که شرعاً توبه نشون برای دفاع از مسلمین و حفظ حدود بلاد اسلامی و امنیت طرق و شوارع و نحوها واجب است و تعیین اینکه اهل نظام چندساله باشند و تا چند مدت سر خدمت بوده بعد تبدیل شوند از عشار و شهرها و دهات همگی داخل خدمت شوند یا سوار از ایلات و سرباز از غیرها باقره گرفته شود یا از روی بینه یا همد نفوس مقرری هر یک چند باشد همه اینها از اموریست که تعیین آنها موقوف بنظر علماء هتلی و هر عصر است دوم اموری که بالاصاحه مباح است لیکن برای حفظ نظام که واجب بر همه مسلمین است لابد باید التزام بفعل یا تارك آنها بشود نه بتوان تشریح این قوانین در این قبیل موارد حقیقه تعیین مصادیق برای واجبات شرعیه بحسب اقتضاء زمان خواهد بود و در باب مالیات هم باز حکم خلاف شرعی نخواهد بود زیرا که شرعا وجوهی برای مصالح مسلمین مبین و مقرر است و اگر آن وجوه کافی نباشد برای حفظ ایضه اسلام و حفظ نظام آنچه لازم است باید مسلمین تهیه نمایند بهر نحوی که علماء و عقلاء صلاح دانند قرار میدهند و خلاف شرعی را مرتکب نمیشوند و اگر بجهت مامدات دول و نحوها در بعضی مواد و اجرای احکام شرعیه اولیه تمذد شود من باب الضرورات تبیح المحظورات باز با تصویب علماء احکام ثانویه بدل آنها میشود پس هیچ حکم قانونی مجلس محترم مخالف شرع نخواهد بود اگر بعضی اقسام این احکام را احکام عرفیه میگوئیم مراد احکام عرفیه مخالف با شرع نخواهد بود تمام و کلاهی مجلس محترم مسلمین میدارند چند امر را اول اینکه قوانین مجلس مخالف شرع نخواهد بود دوم اینکه مخالف شرع قانونی است که پیدا نخواهد کرد سوم اینکه تعیین مخالف و عدم مخالفت پیش از تصویب مجلس محترم خواهد بود پنجم اینکه مجلس که غیر از مجلس شورای ملی است باشد برای این عمل منقذ نخواهد شد و ترتیبی که اکنون بعد از تبادل انکارتصابه داده شده وادی تمام امور مزبوره است علتی برای تأخیر تصویب نیست.

مذاکرات روز یکشنبه چهارم جمادی الاول دار الشورای ملی

خلاصه مذاکرات روز شنبه ۴ آقا سید محمد تقی قرائت کردند.

(امروز وثوق الدوله بنیابت رئیس حاضر بودند)

احسن الدوله. صورت لایحه است که از

طرف انجمن عرایض در خصوص تبریمجلس مقدس میزند سابقاً در مجلس قرائت شد خوب است اجازه فرمائید مجدداً قرائت شود و رای گرفته شود عیالاً از وقتی که این ترتیب را مدول داشته ایم مبالغی از عرایض بیهوده کاسته شده لایحه قرائت شد.

سیدالحکما. این ترتیب از برای آن است که در جواب عرایض تأکید شود و ممجلا جواب بدهند.

موقن الممالک. آیا لازم است که مجلس مردم را بریضه نکاری دعوت نماید یا خیر چون از مضمون این لایحه چنین معلوم میشود.

احسن الدوله. مقصود خلاف این است بلکه مقصود جلوگیری از عرایض بیهوده و بیجا است معتمد السلطنه از طرف وزارت داخله بمجلس آمده و چنین اظهار داشتند که در باب پلیس